

Η ΕΕ ΠΑΡΕΧΕΙ ΣΤΕΓΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ ΕΡΓΑ;

Γλαράκη Μαργαρίτα

Δικηγόρος - ΔρΝ - LL.M.

*Ειδ. Επιστήμονας στην Επιτροπή Ανταγωνισμού**

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας καλείται να βρει και να διατηρήσει την ισορροπία ανάμεσα σε αντικρουόμενα συμφέροντα. Από τη μία πλευρά, βρίσκονται τα συμφέροντα των δικαιούχων των πνευματικών δικαιωμάτων (ή των κληρονόμων τους), οι οποίοι έχουν δημιουργήσει το προστατευόμενο έργο και επιθυμούν το εμπορικό αντίκρισμα και τον δημιουργικό έλεγχο επί των έργων τους. Από την άλλη πλευρά, βρίσκονται τα συμφέροντα των χρηστών των έργων που προστατεύονται, οι οποίοι επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τα υπάρχοντα έργα, προκειμένου να δημιουργήσουν νέα¹. Παράλληλα, δεν πρέπει να αγνοείται το σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον, το οποίο παρέχει πολλές ευκαιρίες για την ψηφιοποίηση και την επαναχρησιμοποίηση των υπαρχόντων έργων, που αντιπροσωπεύουν τον πλούτο της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης².

Ένα έργο μπορεί να τύχει εκμετάλλευσης μόνο αφού αποκτηθεί η προηγούμενη άδεια από τους κατόχους δικαιωμάτων, αλλά αυτό δεν είναι δυνατό στην περίπτωση των ορφανών έργων, με αποτέλεσμα την αδυναμία αντιγραφής ή χρησιμοποίησης με οποιονδήποτε τρόπο³ εκατομμυρίων έργων⁴.

* Οι σκέψεις που εκφράζονται στο παρόν είναι αυστηρά προσωπικές.

1. *Pike G.H.*, An Update on Orphan Works, *Information Today*, 2007, Vol. 24, N. 7, p. 1.

2. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, *IIC* 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/vangompel/IIC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 2.

Πέρα από τις νέες ευκαιρίες ψηφιοποίησης, το φαινόμενο των ορφανών έργων και η προβληματική του αναδύθηκε σε μεγάλο βαθμό μέσα από τη συμφωνία για την ηλεκτρονική βιβλιοθήκη Google, ανάμεσα στην Google, την Ένωση Αμερικανών Εκδοτών και την Αμερικάνικη Εταιρία Συγγραφέων. Βλ. σχετικά *Band J.*, The Google Library Project: Both Sides of the Story, *Perspectives* (www.plagiary.org) Vol. 1, N. 2, p. 1, also available at: <http://www.plagiary.org/Google-Library-Project.pdf>, *Picker R.C.*, The Google Book search Settlement: A New Orphan-Works Monopoly, *Journal of Competition Law and Economics*, Oxford University Press, <http://jcle.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/nhp013>.

Περίληψη της συμφωνίας για την ηλεκτρονική βιβλιοθήκη Google, ανάμεσα στην Google, την Ένωση Αμερικανών Εκδοτών και την Αμερικάνικη Εταιρία Συγγραφέων είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα του (Αμερικάνικου) Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης Έργων του Λόγου: http://www.osdel.gr/html/main04d_01.html.

3. Π.χ. δε μπορεί να χρησιμοποιηθεί μία φωτογραφία για την εικονογράφηση άρθρου στον Τύπο, δε μπορεί να ψηφιοποιηθεί ένα βιβλίο ή να αποκατασταθεί μία ταινία για να την δει το κοινό.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, έχει σημειωθεί αύξηση των ορφανών έργων ή των έργων, για τα οποία δε μπορεί να βρεθεί ο δικαιούχος, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η κτήση άδειας για τη χρήση των εν λόγω έργων και να περιορίζεται η ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών. Ο καθορισμός των δικαιούχων των ορφανών έργων είναι ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση, με αποτέλεσμα να αναζητούνται λύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου των ορφανών έργων, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην παρούσα μελέτη, ερευνάται το πρόβλημα των ορφανών έργων και οι διάφορες λύσεις, είτε όπως έχουν εφαρμοστεί σε διεθνές επίπεδο από διάφορα κράτη, είτε όπως έχουν προταθεί ή είναι υπό διαμόρφωση (E.E.). Τέλος, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο οι διαμορφωτές των ευρωπαϊκών πολιτικών άρχισαν να εμπλέκονται στο ζήτημα των ορφανών έργων, ενώ παράλληλα αναλύονται και εκτιμώνται οι λύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

2. Παρουσίαση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου

2.1. Υφιστάμενο κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο

Με την Οδηγία 2001/29/EK⁵, θεσπίστηκε εξαίρεση από τη γενική προστασία των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων, σε περιπτώσεις χρήσης, π.χ. για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, προς όφελος δημοσίων ιδρυμάτων, όπως βιβλιοθήκες και αρχεία⁶. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 5 της εν λόγω Οδηγίας προβλέπεται ότι τα κράτη - μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς από το δικαίωμα αναπαραγωγής στην περίπτωση ειδικών πράξεων αναπαραγωγής από βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή μουσεία, κ.λπ.⁷ Συνεπώς, με αυτή τη διάταξη, επιτρέπεται στα κράτη - μέλη να εισαγάγουν εξαίρεση, με την οποία θα επιτρέπεται στα ανωτέρω

Παράλληλα, υπάρχει ο κίνδυνος σημαντικό ποσοστό των ορφανών έργων να μη μπορεί να ενσωματωθεί σε μαζική ψηφιοποίηση και προσπάθειες διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως είναι η βιβλιοθήκη Europeana (βλ. κατωτέρω - 3.2 Το πρόβλημα των ορφανών έργων) ή παρόμοια έργα.

4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 6.

5. Οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, ΕΕ 2001, L 167, σ. 10.

6. Οδηγία 2001/29/EK, ο.π., Προοίμιο σκ. 34.

7. Οδηγία 2001/29/EK, ο.π., άρθρο 5 παρ. 2, εδ. γ': «Εξαιρέσεις και περιορισμοί ...2. Τα κράτη - μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς από το δικαίωμα αναπαραγωγής που προβλέπεται στο άρθρο 2 στις ακόλουθες περιπτώσεις: ...γ) ειδικές πράξεις αναπαραγωγής που πραγματοποιούνται από προσίτες στο κοινό βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή μουσεία, ή από αρχεία που δεν αποσκοπούν, άμεσα ή έμμεσα, σε κανένα οικονομικό ή εμπορικό όφελος, ...».

αναφερόμενα ιδρύματα να δημιουργήσουν (αναλογικά ή ψηφιακά) προϊόντα αναπαραγωγής, με στόχο τη διατήρηση ή την αποκατάσταση των έργων που είναι διαθέσιμα στη συλλογή τους⁸. Αρκετά κράτη - μέλη έχουν υιοθετήσει διατάξεις με αυτό το περιεχόμενο, οι οποίες όμως δέχονται κριτική για το μάλλον στενό πεδίο εφαρμογής τους⁹.

Το 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τη Σύσταση 2006/585/ΕΚ¹⁰, με την οποία παρακινεί τα κράτη - μέλη να δημιουργήσουν μηχανισμούς για τη διευκόλυνση της χρήσης των ορφανών έργων και την προώθηση της διαθεσιμότητας καταλόγων με τα γνωστά ορφανά έργα¹¹. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι οι μηχανισμοί αδειοδότησης στο πεδίο των ορφανών έργων (όπως και έργων εξαντλημένων ή εκτός κυκλοφορίας) μπορούν να διευκολύνουν το διακανονισμό των δικαιωμάτων και, κατά συνέπεια, τις προσπάθειες ψηφιοποίησης τους. Συνεπώς, οι εν λόγω μηχανισμοί πρέπει να ενθαρρυνθούν, σε στενή συνεργασία με τους κατόχους των δικαιωμάτων.

Παράλληλα, συστήθηκε «Ομάδα υψηλόβαθμων εμπειρογνομόνων για τις ψηφιακές βιβλιοθήκες»¹², στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι όσων ενδιαφέρονται για το ζήτημα των ορφανών έργων. Η εν λόγω Ομάδα υιοθέτησε μια εσωτερική αναφορά¹³, σύμφωνα με την οποία κρίθηκε επιθυμητή η επίλυση του ζητήματος των ορφανών έργων, τουλάχιστον για τα λογοτεχνικά και ραδιοτηλεοπτικά έργα¹⁴. Στο πλαίσιο μιας soft-law προσέγγισης, προτάθηκε η λήψη μέτρων για την ενίσχυση της διαφάνειας και τον περιορισμό της περαιτέρω διεύρυνσης του φαινομένου των ορφανών έργων¹⁵, με τη δημοσίευση της «Τελικής Έκθεσης για την Ψηφιακή Διαφύλαξη, τα Ορφανά Έργα και τα Εξαντλημένα Έργα»¹⁶. Παρά το γεγονός ότι η Ομάδα ομόφωνα συμπεραίνει ότι η λύση στο

8. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/van-gompel/IC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 3.

9. *Van Compel St.*, ο.π., σ. 3, με παραπομπή σε αντίστοιχη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

10. Σύσταση 2006/585/ΕΚ της Επιτροπής για την ψηφιακοποίηση και την επιγραμμική προσβασιμότητα πολιτιστικού υλικού και για την ψηφιακή διαφύλαξη, ΕΕ 2006, L 236, σ. 28.

11. Σύσταση 2006/585/ΕΚ, ο.π., παρ. 6, εδ. α' & γ'.

12. Στοιχεία για τη σύνθεση, το πεδίο ενδιαφερόντων και τις δράσεις της Ομάδας είναι διαθέσιμα στην ακόλουθη ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/hleg/meetings/index_en.htm.

13. High Level Expert Group (HLG) - Copyright Subgroup, Interim Report (16.10.06), http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/interim_report_16_10_06.pdf.

14. Ο.π., σ. 4.

15. Ο.π., σ. 5.

16. High Level Expert Group (HLG) - Copyright Subgroup, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-Of-Print Works (04.06.08), http://ec.europa.eu/information_society/activities/

ζήτημα των ορφανών έργων είναι επιθυμητή, δεν λαμβάνει μια θέση αναφορικά με το ποια λύση θα ήταν πιο κατάλληλη¹⁷. Παράλληλα, εκπρόσωποι των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των δικαιούχων υπέγραψαν το «Μνημόνιο Συμφωνίας για τα Ορφανά Έργα»¹⁸. Το μνημόνιο αυτό περιέχει ένα σύνολο κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τη δεόντως επιμελή αναζήτηση των δικαιούχων, καθώς και γενικές αρχές για τις βάσεις δεδομένων με ορφανά έργα και για τους μηχανισμούς εκκαθάρισης δικαιωμάτων¹⁹.

Επιπλέον, έχει τεθεί σε εφαρμογή το χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση Έργο ARROW²⁰, σύμφωνα με το οποίο εκδότες, οργανισμοί δικαιωμάτων αναπαραγωγής και βιβλιοθήκες έχουν αρχίσει να εργάζονται από κοινού, με σκοπό να παρέχονται στους χρήστες, που επιθυμούν να ψηφιοποιήσουν τις συλλογές τους, πληροφορίες σχετικά με το καθεστώς προστατευμένων έργων. Το πρόγραμμα ARROW μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί σημαντικό πρώτο βήμα, αλλά δεν καλύπτει όλα τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν διαθέτει το δικαίωμα να χορηγεί άδειες για τη σάρωση και τη διάδοση προστατευμένων έργων²¹.

Τέλος, τον Ιούλιο του 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την Πράσινη Βίβλο για τα Δικαιώματα του Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης²², σύμφωνα

digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf.

Η εν λόγω έκθεση έχει χαρακτηριστεί ως ένα σημαντικό σημείο εκκίνησης για τη θέσπιση του νέου θεσμικού πλαισίου (βλ. σχετικά ανοικτή επιστολή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συγγραφέων – European Writers' Council–, κατά την Ανοικτή Ακρόαση για τα Ορφανά Έργα της 26.10.2009, υπογεγραμμένη από την *Diocaretz M.*, και διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/orphanworks/Diocaretz_en.pdf).

17. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IIC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/vangompel/IIC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 9, όπου παρατίθεται μια περιεκτική περίληψη των θέσεων και των συμπερασμάτων της Ομάδας υψηλόβαθμων εμπειρογνομόνων για τις ψηφιακές βιβλιοθήκες.

18. http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/orphan/mou.pdf.

19. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

20. Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works - Προσβάσιμα μητρώα πληροφοριών για δικαιώματα και ορφανά έργα.

21. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7.

Μελέτη του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, Οι “Ψηφιακές” Προτεραιότητες της ΕΕ, 29.12.2009, διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ekt.gr/content/display?prnbr=78474>.

ARROW: Μία Προσπάθεια για την Εύρεση των Δημιουργών των –μέχρι σήμερα– “Ορφανών” Έργων, Blog Greek libraries in a new world, 08.01.2009, <http://tuxlibrary.blogspot.com/2009/01/arrow.html>.

22. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης,

με την οποία ο δυνητικός διασυνοριακός χαρακτήρας του ζητήματος των ορφανών έργων φαίνεται να καθιστά αναγκαία την υιοθέτηση εναρμονισμένης προσέγγισης²³.

Αρκετοί εμπλεκόμενοι φορείς²⁴ ισχυρίζονται ότι το πρόβλημα του υφιστάμενου θεσμικού πλέγματος έγκειται στο ότι τα μέσα αυτά δεν αποτελούν νομικώς δεσμευτικές πράξεις και δεν έχει αντιμετωπιστεί το ζήτημα της μαζικής ψηφιοποίησης²⁵.

Εκτιμάται ότι η επεξεργασία λεπτομερών λύσεων προβλέπεται να γίνει σε εθνικό επίπεδο, αν και η πλειονότητα των κρατών - μελών δεν έχει επεξεργασθεί ακόμα κανονιστική προσέγγιση για το θέμα των ορφανών έργων²⁶. Παράλληλα, όμως, τονίζεται ότι μπορεί να ανακύψουν εμπόδια στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορφανών έργων αν το κάθε κράτος - μέλος υιοθετούσε το δικό του σύνολο κανόνων για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα²⁷.

2.2. Οι διαφορετικές λύσεις στο ζήτημα των ορφανών έργων

Προτού προχωρήσουμε στη μελέτη των προτεινόμενων λύσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ιδιαίτερα χρήσιμη κρίνεται η σύντομη επισκόπηση του αντίστοιχου νομοθετικού χειρισμού του φαινομένου των ορφανών έργων σε άλλες περιπτώσεις.

Αναφορικά με τις Η.Π.Α. και τον Καναδά, αν και οι προσεγγίσεις διαφέρουν, οι λύσεις που προτείνονται στηρίζονται κυρίως σε μία κοινή αρχή, δηλαδή στο ότι ο χρήστης οφείλει να προβεί σε εύλογη αναζήτηση, προκειμένου να επιδιώξει την εξακρίβωση ή τον εντοπισμό του δικαιούχου ή των δικαιούχων²⁸.

Πιο συγκεκριμένα, οι νομοθετικές πρωτοβουλίες στις Η.Π.Α.²⁹ εστίαστηκαν

COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>).

23. Ο.π. σημείο 3.1.3.

24. Π.χ. βιβλιοθήκες, πανεπιστήμια, αρχαία, ορισμένοι εμπορικοί χρήστες και πολλά κράτη - μέλη.

25. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7.

26. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

27. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7.

28. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

29. Για το ιστορικό των νομοθετικών πρωτοβουλιών στις Η.Π.Α., βλ. *Peters M., The Importance of Orphan Works Legislation*, 25.09.2008, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.copyright.gov/orphan/>.

στην εισαγωγή δύο νέων νομοθετικών κειμένων³⁰. Και τα δύο νομοσχέδια είναι προτάσεις για την τροποποίηση του τίτλου 17 του κώδικα των ΗΠΑ με την προσθήκη άρθρου σχετικά με τους «Περιορισμούς επί των μέσων παροχής έννομης προστασίας σε υποθέσεις με αντικείμενο ορφανά έργα»³¹. Παράλληλα, επισημαίνονται οι έντονες αντιδράσεις έναντι στην ανωτέρω νομοθετική πρωτοβουλία, τόσο σε επιστημονικό επίπεδο³², όσο και με τη μορφή ηλεκτρονικών δημοψηφισμάτων³³.

Αναφορικά με τον Καναδά σημειώνεται ότι δεν εισήχθη ειδικό νομοθετικό κείμενο για τα ορφανά έργα, αλλά περιλήφθησαν ειδικές ρυθμίσεις στην υφιστάμενη εθνική νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία (Copyright Act³⁴), η οποία στηρίζεται στην έκδοση μη αποκλειστικών αδειών από το Συμβούλιο Δικαιωμάτων Δημιουργού (Copyright Board of Canada). Πιο συγκεκριμένα, σε περίπτωση που ο δικαιούχος δε μπορεί να εντοπιστεί, παρά τις εύλογες προσπάθειες του ενδιαφερομένου, το ανωτέρω Συμβούλιο χορηγεί τη σχετική άδεια χρήσης, καθορίζοντας τις επιμέρους λεπτομέρειες αυτής (π.χ. προϋποθέσεις χρήσεις, κ.λπ.)³⁵. Στην ίδια κατεύθυνση με την καναδική λύση, δηλαδή την έκδοση

30. 1. S.2913, the Shawn Bentley Orphan Works Act of 2008, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική δ/νση: <http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=s110-2913>, και 2. H.R.5889, the Orphan Works Act of 2008, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική δ/νση: <http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h110-5889>.

31. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

32. *Hickmann B.T.*, Can you Find a Home for this Orphan Copyright Work? A statutory Solution for Copyright - Protected Works Whose Owners Cannot Be Located, 57 Syracuse L.Rev.123 (2006-7), available at: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/syrlr57&div=10&id=&page=Mousner J.O., Copyright Orphan Works: A Multi-Pronged Solution to Solve a Harmful Market Inefficiency>, available at: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/jtlp12&div=18&id=&page=Pike G.H., An Update on Orphan Works, Information Today, 2007, Vol. 24, N. 7, p. 1, Henning D.K., Copyright's Deus Ex Machina: Reverse Registration as Economic Fostering of Orphan Works, 2008, unpublished>, available at: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=darrin_henning.

33. Βλ. σχετικά ηλεκτρονικό δημοψήφισμα, το οποίο απευθύνεται στο Κογκρέσο των Η.Π.Α. και είναι διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική δ/νση: <http://www.petitiononline.com/Stop2913/>.

34. Βλ. <http://laws.justice.gc.ca/PDF/Statute/C/C-42.pdf>, όπου παρατίθεται η επίσημη ενοποιημένη εκδοχή του Καναδικού Νόμου περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright Act), με ενσωματωμένες όλες τις τροποποιήσεις του Νόμου. Βλ. επίσης, <http://laws.justice.gc.ca/en/PDF/C-42.pdf>, όπου παρατίθεται η ανεπίσημη ενοποιημένη εκδοχή του Καναδικού Νόμου περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright Act), με ενσωματωμένες όλες τις τροποποιήσεις του Νόμου και έχει συνταχθεί για την άτυπη χρήση του από το καναδικό Συμβούλιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας.

35. Σύμφωνα με το σημείο 77 του Καναδικού Νόμου περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright Act): “*Owners who cannot be located. (1) Where, on application to the Board by a person who wishes*

άδειας χρήσης από μια δημόσια αρχή, έχουν κινηθεί και άλλες χώρες, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο³⁶, η Ιαπωνία³⁷, η Β. Κορέα³⁸.

Πέρα από την εξέταση του ζητήματος από την ΕΕ³⁹, αρκετά κράτη - μέλη έχουν επεξεργαστεί λύσεις για τα ορφανά έργα, όπως η Δανία και η Ουγγαρία⁴⁰, ενώ έχουν διατυπωθεί συστάσεις για την τροποποίηση της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ και της καθιέρωσης εξαίρεσης για τα ορφανά έργα⁴¹.

to obtain a licence to use (a) a published work, (b) a fixation of a performer's performance, (c) a published sound recording, or (d) a fixation of a communication signal, in which copyright subsists, the Board is satisfied that the applicant has made reasonable efforts to locate the owner of the copyright and that the owner cannot be located, the Board may issue to the applicant a licence to do an act mentioned in section 3,15,17 or 21, as the case may be. (2) A licence issued under subsection (1) is non-exclusive and is subject to such terms and conditions as the Board may establish. (3) The owner of copyright may, not later than five years after expiration of a licence issued pursuant to subsection (1) in respect of the copyright, collect the royalties fixed in the licence or, in default of their payment, commence an action to recover them in a court of competent jurisdiction. (4) The Copyright Board may make regulations governing the issuance of licences under subsection (1)".

36. Η Βρετανική νομοθεσία προβλέπει ότι το Δικαστήριο Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright Tribunal) μπορεί να συνανείσει στην αντιγραφή μίας εγγεγραμμένης ερμηνείας, όταν η ταυτότητα του δικαιούχου δε μπορεί να βεβαιωθεί μετά από μια εύλογη έρευνα. High Level Expert Group (HLG) - Copyright Subgroup, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-Of-Print Works (04.06.08), http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf.

37. Η Ιαπωνική νομοθεσία εξουσιοδοτεί τον Επίτροπο της κρατικής αρχής για τις Πολιτιστικές Υποθέσεις να εκδίδει υποχρεωτική άδεια για την εκμετάλλευση έργου, το οποίο έχει δημοσιοποιηθεί, αλλά ο δικαιούχος είναι άγνωστος ή δε μπορεί να βρεθεί, παρά την επιμελή αναζήτησή του. High Level Expert Group (HLG), ο.π.

38. Στη Β. Κορέα, ο Υπουργός Πολιτισμού δια της Επιτροπής Πνευματικής Ιδιοκτησίας μπορεί να εκδώσει άδεια για την εκμετάλλευση ενός έργου, εάν ο δικαιούχος δε μπορεί να βρεθεί παρά τις σημαντικές προσπάθειες του ενδιαφερομένου. High Level Expert Group (HLG), ο.π.

39. Βλ. ανωτέρω 2.1 Υφιστάμενο κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο.

40. Η λύση της Δανίας στηρίζεται σε σφαιρικές συλλογικές άδειες και η λύση της Ουγγαρίας στηρίζεται στη χορήγηση αδειών από δημόσια αρχή. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3. Αναλυτικότερα στοιχεία για τη λύση της Ουγγαρίας, βλ. στο High Level Expert Group (HLG), ο.π., σ. 14.

Το παράδειγμα των σκανδιναβικών χωρών παρατίθεται ως υπόδειγμα θετικής εμπειρίας σχετικά με το πώς τα συστήματα συλλογικών αδειοδοτήσεων μπορούν να συμβάλλουν σε λύσεις που προκύπτουν μέσα από συμφωνίες, μετά από διαπραγματεύσεις, στο πλαίσιο του εθνικού θεσμικού πλαισίου (βλ. σχετικά ανοικτή επιστολή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συγγραφέων –European Writers' Council–, κατά την Άνοικτη Ακρόαση για τα Ορφανά Έργα της 26.10.2009, υπογεγραμμένη από την Diocaretz M., και διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/orphanworks/Diocaretz_en.pdf).

41. High Level Expert Group (HLG), ο.π. όπου γίνεται αναφορά στη σύσταση που απευθύνει το

Σε κάθε περίπτωση, με αφορμή τις ρυθμίσεις στις Η.Π.Α. και στον Καναδά, επισημαίνεται η πολυπλοκότητα και ο ευαίσθητος χαρακτήρας του ζητήματος των ορφανών έργων, δεδομένου ότι υφίσταται ο κίνδυνος της σχετικοποίησης του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας⁴². Ο δημιουργός έχει απόλυτο δικαίωμα εκ του νόμου να επιτρέπει την αναπαραγωγή και τη δημοσίευση των έργων του με όποιο αντίτιμο επιθυμεί, ενώ η πρακτική της προληπτικής νομιμοποίησης μιας άνευ άδειας δημοσίευσης και αναπαραγωγής έναντι της καταβολής ενός υποκειμενικά εύλογου ποσού αντιτίθεται στην απολυτότητα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και μπορεί να οδηγήσει σε σκόπιμες καταστρατηγήσεις των σχετικών προστατευτικών διατάξεων⁴³.

3. Το ζήτημα των ορφανών έργων

3.1. Γενικά

Γενικά, το σύστημα πνευματικής ιδιοκτησίας καθιερώνει αποκλειστικά δικαιώματα, βάσει των οποίων ο δικαιούχος μπορεί να ελέγχει, υπό περιορισμούς και εξαιρέσεις, την εκμετάλλευση του έργου του. Σε μια τυπική περίπτωση, όποιος επιθυμεί να ασκήσει ένα από τα δικαιώματα, που βρίσκονται υπό την προστατευτική σκέπη των διατάξεων πνευματικής ιδιοκτησίας, πρέπει να βρεί το δικαιούχο, ο οποίος θα του δώσει άδεια για συγκεκριμένη χρήση⁴⁴. Αν ο ιδιοκτήτης βρεθεί και αρνηθεί να δώσει τη σχετική άδεια, ο ενδιαφερόμενος δε μπορεί να κάνει χρήση του έργου, εκτός και αν η χρήση εμπίπτει σε μια εξαίρεση ή περιορισμό της προστασίας. Από την άλλη πλευρά, ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει τη σχετική άδεια, υπό προϋποθέσεις (π.χ. κάποιο αντίτιμο), ενώ σε κάποιες περιπτώσεις ο δικαιούχος μπορεί να επιτρέψει τη χρήση χωρίς καμία προϋπόθεση. Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δικαιούχος δε μπορεί να εξακριβωθεί και να εντοπιστεί, με αποτέλεσμα ο ενδιαφερόμενος να βρίσκεται σε καθεστώς αβεβαιότητας, δεδομένου ότι δε μπορεί να γνωρίζει υπό ποιες προϋποθέσεις ο δικαιούχος μπορεί να επιτρέψει τη χρήση. Αυτή η τελευταία περίπτωση αφορά στα ορφανά έργα.

Ο όρος των «ορφανών έργων» χρησιμοποιείται για να περιγράψει την περίπτωση όπου ο ιδιοκτήτης του προστατευμένου έργου δεν μπορεί να εξακριβωθεί και να εντοπιστεί από κάποιον που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει το

βρετανικό έντυπο "Gowers Review of Intellectual Property".

42. Βαγενά Εν., Η Ψηφιακή Προστασία και Διαχείριση των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας επί του Διαθέσιμου Υλικού στις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/c1.2.Bagena.pdf>, σ. 6.

43. Ο.π.

44. US Copyright Office, Report on Orphan Works, January 2006, <http://www.copyright.gov/orphan/orphan-report.pdf>, p. 15.

έργο, με τρόπο που απαιτεί την άδεια του δικαιούχου των πνευματικών δικαιωμάτων⁴⁵. Πιο απλά, με τον όρο «ορφανά έργα» νοούνται τα έργα που εξακολουθούν να καλύπτονται από τα δικαιώματα δημιουργού, αλλά οι κάτοχοι των δικαιωμάτων αυτών δεν είναι δυνατό να εξακριβωθούν ή να εντοπιστούν⁴⁶. Επίσης, ένα προστατευόμενο έργο μπορεί να καταστεί ορφανό αν δεν υπάρχουν ή αν είναι παρωχημένα τα στοιχεία σχετικά με το δημιουργό ή τυχόν άλλους δικαιούχους (π.χ. εκδότες, κινηματογραφικούς παραγωγούς, κ.λπ.), φαινόμενο που συναντάται συχνά σε έργα που έχουν παύσει να αποτελούν αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης⁴⁷.

Αναφορικά με τις διακρίσεις των ορφανών έργων, σημειώνεται ότι αυτά διακρίνονται όπως τα λοιπά έργα που προστατεύονται από τις διατάξεις για την πνευματική ιδιοκτησία: οπτικά έργα, φωτογραφικά έργα, ραδιοτηλεοπτικά έργα, λογοτεχνικά έργα, μουσικά έργα⁴⁸. Τέλος, σε θεωρητικό επίπεδο, έχει επιχειρηθεί η διάκριση των ορφανών έργων σύμφωνα με τα αίτια⁴⁹ και τα χαρακτηριστικά τους: εμπορική εγκατάλειψη, στρατηγική εγκατάλειψη, προσωρινή εγκατάλειψη, άγνωστος δικαιούχος και δικαιούχος που δε μπορεί να εντοπιστεί⁵⁰.

3.2. Το πρόβλημα των ορφανών έργων

Πέρα από την αβεβαιότητα με την οποία είναι αντιμέτωπος ο ενδιαφερόμενος δεδομένου ότι δε μπορεί να γνωρίζει υπό ποιες προϋποθέσεις ο δικαιούχος μπορεί να επιτρέψει τη χρήση, το φαινόμενο των ορφανών έργων μπορεί να οδηγήσει σε προβληματικές καταστάσεις.

Για παράδειγμα, εάν η χρήση του προστατευόμενου έργου ξεπερνά τα όρια της

45. Ο.π.

46. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

47. Ο.π.

48. *Phenning G.*, Written Submission on Orphan Works, Oral Hearing 26.10.2009, European Visual Artists (EVA), διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/orphanworks/Pfennig_en.pdf, όπου γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στα προβλήματα που αντιμετωπίζονται σε κάθε κατηγορία ορφανών έργων.

49. Τα αίτια που μπορεί να οδηγήσουν στο χαρακτηρισμό ενός έργου ως ορφανού είναι πολλά, ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα: Το έργο δεν διαθέτει ή διαθέτει ανεπαρκή πληροφορίες για την αναγνώριση του δικαιούχου, ο δικαιούχος δε μπορεί να εντοπιστεί, τα πνευματικά δικαιώματα έχουν μεταβιβαστεί σε νέο, άγνωστο δικαιούχο, ο δικαιούχος έχει πεθάνει ή δεν αντιλαμβάνεται ότι γίνεται χρήση του έργου του, κ.λπ. (βλ. σχετικά παρουσίαση 29.10.2009 *Dempster St.*, In from the Cold, Strategic Content Alliance, διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/orphanworks/Dempster_en.pdf).

50. *Khong D.W.K.*, Orphan Works, Abandonware and the Missing Market for Copyrighted Goods, *International Journal of Law and Information Technology*, 2007, 15(1), p. 54-89.

εξαιρέσης ή του περιορισμού του προστατευόμενου πνευματικού δικαιώματος, ο χρήστης δε μπορεί να αποφύγει τον κίνδυνο του να παραβιάσει τις σχετικές προστατευτικές διατάξεις, ενώ, παράλληλα, ο δικαιούχος μπορεί να εμφανιστεί και να τον κατηγορήσει για την παραβίαση αυτή. Σε αυτήν την περίπτωση, αναστέλλεται η παραγωγική χρήση ενός έργου, όχι γιατί ο δικαιούχος περιορίζει τα αποκλειστικά δικαιώματα επί του έργου του, αλλά επειδή ο ενδιαφερόμενος χρήστης αδυνατεί να τον εντοπίσει. Κατά συνέπεια, εάν ο ενδιαφερόμενος έχει περιορισμένα μέσα ή δεν θέλει να ρισκάρει να κατηγορηθεί για παραβίαση των σχετικών διατάξεων, δεν θα προχωρήσει στην περαιτέρω χρήση του έργου. Αυτή η εξέλιξη αντιβαίνει στο δημόσιο συμφέρον, ιδιαίτερα αν ο δικαιούχος δε μπορεί να εντοπιστεί, είτε γιατί δεν υπάρχει πια είτε γιατί δεν ενδιαφέρεται να περιορίσει τη χρήση του έργου του⁵¹. Σε αυτήν την περίπτωση, το ζήτημα των ορφανών έργων εντοπίζεται κυρίως ως προς την εκκαθάριση δικαιωμάτων, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες που διαθέτουν ορφανά έργα στο κοινό δεν θα υπέχουν ευθύνη εξαιτίας παραβίασης των δικαιωμάτων δημιουργού, σε περίπτωση επανεμφάνισης του δικαιούχου και διεκδίκησης από αυτόν των δικαιωμάτων του επί του έργου⁵².

Πέρα από τον προβληματισμό για το θέμα της ευθύνης, το κόστος και ο χρόνος που απαιτούνται για τον εντοπισμό ή την εξακρίβωση των δικαιούχων, ιδίως για τα έργα με πολλαπλούς δημιουργούς, ενδέχεται να αποδειχθούν υπέρμετρα και να ακυρώνουν το νόημα της όλης προσπάθειας⁵³.

Ένα άλλο παράδειγμα για το πρόβλημα των ορφανών έργων αποτελεί η διαδικασία της ψηφιοποίησης των ορφανών έργων, όπου απαντώνται συχνά περιπτώσεις προσβολής των πνευματικών ή συγγενικών δικαιωμάτων⁵⁴, τόσο ως προς την περιουσιακή, όσο και ως προς την ηθική τους διάσταση, αφού δεν είναι δυνατό να ληφθεί η άδεια των δικαιούχων. Καθοριστικό ρόλο σε αυτήν την περίπτωση διαδραματίζει η ψηφιακή διαχείριση, αλλά και προστασία των

51. US Copyright Office, Report on Orphan Works, January 2006, <http://www.copyright.gov/orphan/orphan-report.pdf>, p. 15.

52. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

53. Ο.π. Αυτό φαίνεται να ισχύει ιδίως για τα δικαιώματα επί εγγραφών ήχου και οπτικοακουστικών έργων, τα οποία σήμερα φυλάσσονται στα αρχεία ραδιοηλεκτρονικών οργανισμών.

54. Η μετατροπή υλικού που προστατεύεται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας από αναλογική σε ψηφιακή μορφή απαιτεί την άδεια του δημιουργού ή άλλου δικαιούχου, αφού εμπίπτει στην έννοια της αναπαραγωγής, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 2121/1993 (ΦΕΚ Α' 25/04.03.1993), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 81 παρ. 1 Ν. 3057/2002 (ΦΕΚ Α' 239/10.10.2002). Βλ. σχετικά: *Καλλινίκου Δ.*, Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, *Καλλινίκου Δ.*, Πνευματική Ιδιοκτησία και Βιβλιοθήκες, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2007, *Κουμάντος Γ.*, Πνευματική Ιδιοκτησία, εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, 2002.

ψηφιακών έργων, που αποτελεί την ασφαλιστική δικλείδα, η οποία θα συμβιβάσει την ανάγκη αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας με την ανάγκη ευρύτερης δυνατής πρόσβασης του κοινού στον πλούτο των βιβλιοθηκών⁵⁵. Η αναγκαιότητα αυτού του συμβιβασμού υπογραμμίζεται και από το γεγονός ότι τα ορφανά έργα αποτελούν εμπόδιο στην ψηφιοποίηση και στην ψηφιακή πρόσβαση στο υλικό, ενώ παράλληλα εμποδίζεται η επίτευξη των στόχων της πρωτοβουλίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών⁵⁶. Κατά την εφαρμογή σχεδίων μεγάλης κλίμακας ψηφιοποίησης⁵⁷, προκειμένου να ικανοποιηθεί η σημαντική ζήτηση για τη διάδοση έργων ή εγγράφων ήχου εκπαιδευτικής, ιστορικής, ή πολιτιστικής αξίας έναντι σχετικά χαμηλού κόστους στο ευρύ κοινό, ήρθε στην επιφάνεια το πρόβλημα των ορφανών έργων. Σχετικά, σημειώνεται ότι έχει υποστηριχθεί ότι μεγάλα σχέδια ψηφιοποίησης δεν τελεσφορούν λόγω της έλλειψης ικανοποιητικής λύσης στο ζήτημα των ορφανών έργων⁵⁸.

Εκτός από βιβλία, χιλιάδες ορφανά έργα (π.χ. φωτογραφίες, οπτικοακουστικά έργα) βρίσκονται σήμερα στην κατοχή βιβλιοθηκών, μουσείων ή αρχείων. Η έλλειψη στοιχείων για το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τη διάθεση των έργων αυτών στο κοινό, όπως επίσης να δυσχεράνει τις προσπάθειες για την ψηφιακή αποκατάστασή τους (ιδίως για τις ορφανές ταινίες)⁵⁹.

Τέλος, η εκκαθάριση των δικαιωμάτων του δημιουργού επί των ορφανών έργων ενδέχεται να αποτελέσει εμπόδιο για τη διάδοση περιεχομένου μεγάλης αξίας και μπορεί να θεωρηθεί ως ανασταλτικός παράγοντας για τη δευτερογενή

55. *Βαγενά Εν.*, Η Ψηφιακή Προστασία και Διαχείριση των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας επί του Διαθέσιμου Υλικού στις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/c1.2.Bagena.pdf>.

56. i2010: Digital Libraries Initiative (βλ. σχετικά http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm), σύμφωνα με την οποία όλες οι πολιτιστικές πηγές και τα επιστημονικά αρχεία (βιβλία, περιοδικά, ταινίες, χάρτες, φωτογραφίες, μουσικά έργα, κ.λπ.) θα είναι προσβάσιμα σε όλους και θα διατηρηθούν για τις μελλοντικές γενιές. Ένας περαιτέρω στόχος είναι η ανάπτυξη του Europeana, ενός σημείου πρόσβασης για την πρόσβαση σε ψηφιακά αντίγραφα του υλικού που διατηρούνται σε βιβλιοθήκες, μουσεία και αρχεία. Σε αντίθεση με την «αναλογική» εποχή, με την ευρωπαϊκή ψηφιακή βιβλιοθήκη, μπορεί κάποιος να έχει πρόσβαση ηλεκτρονικά, ανεξάρτητα από τον τόπο διατήρησης των πρωτοτύπων. Το έργο Europeana διευθύνεται από μια κεντρική ομάδα, με βάση την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας, και βασίζεται στη διαχείριση έργου και στην τεχνική γνώση που αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Βιβλιοθήκη (<http://www.theeuropeanlibrary.org/>), που αποτελεί υπηρεσία της Διάσκεψης των Διευθυντών των Εθνικών Βιβλιοθηκών (<http://www.europeana.eu/portal/aboutus.html>).

57. Για παράδειγμα, ο.π.

58. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

59. Ο.π.

δημιουργικότητα⁶⁰.

Όμως, παρά τα προβλήματα που δημιουργούνται από το φαινόμενο των ορφανών έργων, δεν είναι σαφής ο βαθμός στον οποίο όντως εμποδίζουν την περαιτέρω χρήση έργων⁶¹. Ο καθορισμός των δικαιούχων των ορφανών έργων είναι ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση, με αποτέλεσμα να αναζητούνται λύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου των ορφανών έργων, σε κοινοτικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, έχει επισημανθεί ότι ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης τόσο ευαίσθητων θεμάτων παραμένει η δημόσια διαβούλευση⁶², ώστε οι ενδεχόμενες νομοθετικές πρωτοβουλίες να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι ο δυνητικός διασυννοριακός χαρακτήρας του ζητήματος των ορφανών έργων φαίνεται να καθιστά αναγκαία την υιοθέτηση εναρμονισμένης προσέγγισης⁶³.

4. Προτάσεις για το ζήτημα των ορφανών έργων

4.1. Νομοθετική προσέγγιση

60. Ο.π.

61. Ο.π. Για την ποσοτικοποίηση του προβλήματος των ορφανών έργων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο απαιτούνται οικονομικά δεδομένα, από τα οποία λίγα είναι διαθέσιμα.

Ενδεικτικά, στην πρόσφατη έκθεση “In from the Cold” (Απρίλιος 2009, διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://sca.jiscinvolve.org/files/2009/06/sca_colltrust_orphan_works_v1-final.pdf) αναφέρεται ότι τα ανεπίλυτα ζητήματα γύρω από τα ορφανά έργα επηρεάζουν ποσοστό 89% των υπηρεσιών που παρέχονται από τα δημόσια μουσεία, πινακοθήκες, βιβλιοθήκες και αρχεία στο Ηνωμένο Βασίλειο. Επίσης, η Βρετανική Βιβλιοθήκη εκτιμά ότι ποσοστό 40% των συλλογών της που προστατεύονται από δικαιώματα δημιουργού είναι ορφανά έργα (Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εντάσσει στις προτεραιότητες της ΕΕ την πρόκληση της ψηφιοποίησης βιβλίων για συγγραφείς, βιβλιοθήκες και καταναλωτές», IP/09/1544, 19.10.2009, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1544&format=HTML&aged=0&language=el>).

Επιπλέον, ενδεικτικά στοιχεία για το μέγεθος του προβλήματος των ορφανών έργων περιέχονται στη μελέτη: *Henning D.K., Copyright's Deus Ex Machina: Reverse Registration as Economic Fostering of Orphan Works*, 2008, unpublished, available at: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=darrin_henning, σ. 3. Στην εν λόγω μελέτη αναφέρεται ότι πάνω από το 80% των κινηματογραφικών ταινιών που φτιάχτηκαν πριν το 1929 έχουν χαθεί λόγω φθοράς, επειδή ήταν ορφανά έργα. Αντίστοιχα, σύμφωνα με την ίδια μελέτη, είναι δύσκολος ο εντοπισμός του 22% των εκδοτών.

62. *Βαγενά Εν.*, Η Ψηφιακή Προστασία και Διαχείριση των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας επί του Διαθέσιμου Υλικού στις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/c1.2.Bagena.pdf>, σ. 7.

63. Ευρ. Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, COM(2008), 466 τελικό (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EL:HTML>), σημείο 3.1.3.

Τόσο οι σχετικές Ομάδες Εργασίας όσο και η θεωρία έχουν προτείνει νομοθετικές λύσεις για το ζήτημα των ορφανών έργων, είτε με τη μορφή ενός αυτόνομου νομοθετικού κειμένου, είτε με τη μορφή εισαγωγής μιας ειδικής διάταξης στο πλαίσιο ενός άλλου νομοθετικού κειμένου γενικά για την πνευματική ιδιοκτησία.

4.1.1. Μια ολοκληρωμένη νομοθετική πρωτοβουλία θα μπορούσε να κινείται προς την κατεύθυνση της παροχής άδειας χρήσης του ορφανού έργου από μια δημόσια αρχή⁶⁴, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαιούχος δε μπορεί να ανευρεθεί μετά από εύλογη έρευνα, στο πρότυπο της λύσης που υιοθέτησε ο Καναδάς⁶⁵. Σε αυτήν την περίπτωση, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αποδείξει ότι διενέργησε μια ενδελεχή έρευνα, όπως για παράδειγμα σε εκδοτικούς οίκους, εθνικές βιβλιοθήκες, πανεπιστήμια και μουσεία, αρχές διαχείρισης πνευματικών δικαιωμάτων, κ.λπ.⁶⁶. Το κύριο πλεονέκτημα αυτής της λύσης είναι ότι παρέχει στον ενδιαφερόμενο την απαραίτητη βεβαιότητα ότι μπορεί να χρησιμοποιήσει το ορφανό έργο και αίρει τον κίνδυνο παράβασης των σχετικών διατάξεων, με ενδεχόμενη συνέπεια την υποχρέωση αποζημίωσης του δικαιούχου⁶⁷. Όμως, τα μειονεκτήματα αυτής της λύσης είναι ότι η εν λόγω αδειοδότηση προϋποθέτει μια ακριβή και μακροχρόνια διαδικασία⁶⁸ και ότι δεν διαθέτουν όλα τα κράτη - μέλη το θεσμικό πλαίσιο για τη λειτουργία μιας τέτοιας λύσης⁶⁹.

4.1.2. Μια άλλη πρόταση για το ζήτημα των ορφανών έργων συνίσταται στη νομοθετική πρόβλεψη που θα περιορίζει την ευθύνη του ενδιαφερομένου που χρησιμοποιεί το έργο, μετά από μια αποτυχημένη, αλλά εύλογη έρευνα για τον εντοπισμό του δικαιούχου⁷⁰. Η λύση αυτή επιτρέπει στους καλόπιστους ενδιαφερόμενους να χρησιμοποιήσουν το έργο, χωρίς την αβεβαιότητα των

64. Αυτή η λύση υποστηρίζεται από τη Διεθνή Ομοσπονδία των Δικαιωμάτων Αναπαραγωγής. Βλ. σχετική επιστολή της Ομοσπονδίας προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σημ. 6. Το ως άνω έγγραφο είναι μη δημοσιευμένο, βρίσκεται στην κατοχή της υπογράφουσας και μπορεί να διατεθεί σε όποιον ενδιαφέρεται.

65. Βλ. ανωτέρω 2.2 Οι διαφορετικές λύσεις στο ζήτημα των ορφανών έργων.

66. *Canadian Copyright Board*, Unlocatable Copyright Owners Brochure, <http://www.cb-cda.gc.ca/unlocatable-introuvables/brochure2-e.html>.

67. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/van-gompel/IC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 20.

68. Το επιχείρημα αυτό αντικρούεται από την αρμόδια καναδική αρχή, σύμφωνα με την οποία αντίστοιχα αιτήματα ικανοποιούνται σε προθεσμία 30-45 ημερών. *Canadian Copyright Board*, Unlocatable Copyright Owners Brochure, <http://www.cb-cda.gc.ca/unlocatable-introuvables/brochure2-e.html>.

69. Για παράδειγμα, στην Ολλανδία δεν υπάρχει κάποια δημόσια αρχή, που να ασχολείται με τα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας. *Van Compel St.*, ο.π., σ. 21.

70. *Van Compel St.*, ο.π.

διεκδικήσεων του δικαιούχου, εάν αυτός εμφανιστεί. Το μειονέκτημα της λύσης αυτής συνίσταται στην ερμηνεία του όρου «*εύλογη έρευνα*», που θα αποτελεί αντικείμενο δικαστικής απόδειξης σε μια ενδεχόμενη αγωγή αποζημίωσης εκ μέρους του δικαιούχου. Η ερμηνεία αυτή θα είναι ιδιαίτερος δύσκολη, εάν έχει περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα από την πραγματοποίηση της έρευνας, ενώ σε κάθε περίπτωση αποτελεί αντικείμενο απόδειξης, με αμφίβολα αποτελέσματα, με συνέπεια την αβεβαιότητα του ενδιαφερομένου.

4.1.3. Επίσης, έχει προταθεί η θέσπιση νομοθετικής εξαίρεσης ή περιορισμού της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων⁷¹, σύμφωνα με τα οποία θα επιτρέπεται η χρήση των ορφανών έργων, υπό τη συνδρομή συγκεκριμένων, αυστηρών προϋποθέσεων⁷². Το κύριο πλεονέκτημα αυτής της λύσης είναι ότι θα πρόκειται για μια λύση που θα παρέχει ασφάλεια δικαίου και θα περιλαμβάνει όλα τα έργα, αλλά δεν θα επηρεάζει τα ηθικά δικαιώματα των δικαιούχων⁷³. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι ο ενδιαφερόμενος πρέπει να τηρεί αρχείο για την έρευνα προς τον εντοπισμό του δικαιούχου και να μπορεί να αποδείξει τον εύλογο και επαρκή χαρακτήρα της έρευνάς του. Σε μια τέτοια λύση, θα μπορούσε επιπλέον να συμπεριληφθεί και πρόβλεψη για την επανεμφάνιση του δικαιούχου, ο οποίος για παράδειγμα θα δικαιούται μια εύλογη αποζημίωση, χωρίς να απαιτούνται χρονοβόρες και ακριβές αγωγές αποζημίωσης, όπως στην προηγούμενη πρόταση⁷⁴.

4.1.4. Μια τελευταία λύση που έχει προταθεί εστιάζεται στο πλαίσιο της εκτίμησης ότι δεν είναι απαραίτητη η προσφυγή στη θέσπιση συγκεκριμένου νομοθετικού κειμένου, λ.χ. Οδηγία, για τα ορφανά έργα, δεδομένου ότι η διαχείριση των εν λόγω έργων δεν δημιουργεί νέες εξαιρέσεις στα δικαιώματα δημιουργού, αλλά προβλέπει συγκεκριμένες διαδικασίες διαχείρισης των αδειών, στο πλαίσιο του νομικού καθεστώτος που διέπει τα δικαιώματα δημιουργού⁷⁵.

Πιο συγκεκριμένα, έχει προταθεί η συχνή δημοσίευση των καταλόγων των ορφανών έργων και εάν δεν εμφανιστεί κάποιος δικαιούχος, εντός ορισμένης προθεσμίας, τότε το έργο δεν θα θεωρείται ελεύθερης χρήσης, αλλά θα εντάσσεται σε ένα κατάλληλο σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων δημιουργού, σε περίπτωση που τελικά εμφανιστεί ο δικαιούχος⁷⁶. Συνεπώς, η ενσωμάτωση ενός

71. *Van Compel St.*, ο.π., σ. 23.

72. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να προβλέπονται προϋποθέσεις όπως είναι η εύλογη αναζήτηση του δικαιούχου, το βάρος απόδειξης για την αναζήτηση αυτή να ανήκει στον ενδιαφερόμενο, κ.λπ.

73. *Van Compel St.*, ο.π., σ. 24.

74. Βλ. ανωτέρω υπό 4.1.2.

75. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Γνωμοδότηση με θέμα Πράσινη Βίβλος - τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, ΕΕ 2009, C228 σ.52, σημ. 4.3.

76. Ο.π. σημ.4.2. Η επιλογή του συστήματος αδειών θα μπορούσε να βασισθεί στο δανικό ή ουγγρικό παράδειγμα (βλ ανωτέρω 2.2 Οι διαφορετικές λύσεις στο ζήτημα των ορφανών έργων), αλλά

νέου κεφαλαίου στην υφιστάμενη Οδηγία⁷⁷ θα συνιστούσε το κατάλληλο μέσο για την κατοχύρωση των διαδικασιών διαχείρισης⁷⁸. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε να δημοσιεύει και να ενημερώνει τακτικά τον κατάλογο των φορέων που είναι αρμόδιοι για τη διαχείριση των ορφανών έργων, ενώ μετά από μια δοκιμαστική περίοδο πέντε ή δέκα ετών, θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η αναθεώρηση του προτεινόμενου νομοθετικού πλαισίου, με τη δημοσίευση σχετικής έκθεσης και στατιστικών δεδομένων⁷⁹.

Επίσης, έχει επισημανθεί ο προβληματισμός για το εάν θα πρέπει να καθιερωθεί καθολική εξαίρεση για τη χρήση των ορφανών έργων, αφού έχει διασφαλιστεί ότι διενεργείται καλή τη πίστη επιμελής αναζήτηση για να εξακριβωθούν και να εντοπιστούν οι δικαιούχοι, με τη χρήση των υφιστάμενων βάσεων δεδομένων, π.χ. ARROW⁸⁰.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η όποια κοινοτική νομοθετική πρωτοβουλία για τα ορφανά έργα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών - μελών που πηγάζουν από τις πολυμερείς διεθνείς συνθήκες σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία, οι οποίες είναι οι ακόλουθες: Η Σύμβαση Berne για την Προστασία Λογοτεχνικών και Καλλιτεχνικών Έργων (Παρίσι 1971), η Συμφωνία για τις Σχετιζόμενες με το Εμπόριο Πλευρές των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Συμφωνία TRIPs) στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)⁸¹ (1994), η Συμφωνία για τα Πνευματικά Δικαιώματα της

προτιμητέα θα ήταν μια ευρωπαϊκή πρότυπη άδεια.

77. Οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, ΕΕ 2001 L167, σ. 10.

78. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Γνωμοδότηση με θέμα Πράσινη Βίβλος - τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, ΕΕ 2009, C228 σ.52, σημ. 4.3. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η πρόταση του European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (EBLIDA), όπως κατατέθηκε κατά την Προφορική Ακρόαση της 26.10.2009 από την Yeomans J. Και είναι διαθέσιμη στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/orphanworks/Yeomans_en.pdf. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η προσθήκη ενός περαιτέρω εδαφίου στα άρθρα 2 και 3 της Οδηγίας 2001.29/EK, ο.π., σύμφωνα με τα οποία τα κράτη - μέλη μπορούν να προβλέψουν εξαιρέσεις και περιορισμούς των πνευματικών δικαιωμάτων στις ακόλουθες περιπτώσεις: "... (p) uses by publicly accessible libraries, educational establishments, museums or archives of a work whose author cannot be identified or located after reasonable investigation conducted for the purpose by the institution concerned; provided that the author's moral rights are as far possible respected and that the use shall cease on the request of a legitimate right-holder should be subsequently become known...".

79. Ο.π. σημ. 4.4.

80. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7.

81. World Trade Organization (WTO) Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Proper-

Παγκόσμιας Ένωσης Πνευματικής Ιδιοκτησίας⁸² (1996), η Συμφωνία για την Ερμηνεία και τις Ηχογραφήσεις (1996)⁸³. Μεταξύ άλλων, αυτές οι συνθήκες ορίζουν ότι τα κράτη που τις υπογράφουν πρέπει να παρέχουν ελάχιστα, συγκεκριμένα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στους δημιουργούς που είναι πολίτες των κρατών αυτών. Επίσης, περιλαμβάνουν κανόνες που διέπουν την κτήση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, τις εξαιρέσεις και τα μέσα επανόρθωσης για τους δικαιούχους.

Συμπερασματικά, σημειώνεται ότι οι νομοθετικές πρωτοβουλίες υπερτερούν έναντι των αντίστοιχων μη νομοθετικών⁸⁴, λόγω του ότι προσφέρουν ασφάλεια δικαίου και παράλληλα αποκλείουν το χαρακτηρισμό της χρήσης των ορφανών έργων ως προσβολή του δικαιώματος δημιουργού. Επισημαίνεται ότι η όποια νομοθετική προσέγγιση πρέπει να έχει ευρωπαϊκή διάσταση, καθώς η ενδεχόμενη εθνική ρύθμιση του ζητήματος των ορφανών έργων θα οδηγούσε τους ενδιαφερόμενους στην υποχρεωτική αδειοδότηση χρήσης από διαφορετικές έννομες τάξεις και, ίσως, υπό διαφορετικές προϋποθέσεις. Συνεπώς, οι προτάσεις για νομοθετικές πρωτοβουλίες θεωρούνται πιο κατάλληλες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να επιτραπούν οι διάφορες χρήσεις των ορφανών έργων⁸⁵.

4.2. Μη νομοθετική προσέγγιση (soft-law)

4.2.1. Προς την κατεύθυνση της αποφυγής της περαιτέρω επέκτασης του προβλήματος των ορφανών έργων, έχει προταθεί αφενός η βελτιωμένη παροχή πληροφοριών για τη διαχείριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και αφετέρου η καθιέρωση συγκεκριμένων βάσεων δεδομένων για τα ορφανά έργα⁸⁶. Πιο συγκεκριμένα, με τη δημοσιοποίηση πληροφοριών για τη διαχείριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αναμένεται να περιοριστεί το πρόβλημα, αλλά αυτό αποτελεί μόνο μερική λύση, δεδομένου ότι για πολλά παλιότερα έργα οι απαιτούμενες πληροφορίες δεν είναι διαθέσιμες⁸⁷. Επιπλέον, με τη δημιουργία βάσεων δεδομένων για τα ορφανά έργα, οι ενδιαφερόμενοι θα είναι σε θέση να

ty Rights.

82. The WIPO (World Intellectual Property Organization) Copyright Treaty - WCT.

83. The WIPO (World Intellectual Property Organization) Performance and Phonograms Treaty - WPPT.

84. Βλ. κατωτέρω 4.2 Soft-law προσέγγιση.

85. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7.

86. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/van-gompel/IC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 11.

87. Ο.π.

γνωρίζουν εάν ένα έργο έχει ήδη χαρακτηριστεί ως ορφανό⁸⁸. Όμως, η τελευταία αυτή λύση εμπεριέχει τον κίνδυνο οι ενδιαφερόμενοι να επαναπαύονται⁸⁹ σε αυτές τις βάσεις δεδομένων και να μην διενεργούν την απαιτούμενη, εύλογη έρευνα για την αναζήτηση των δικαιούχων⁹⁰. Για αυτό το λόγο, έχει προταθεί ο συνδυασμός της ανωτέρω λύσης με μια αντίστοιχη νομοθετική πρωτοβουλία, που θα επιτρέπει την επαναχρησιμοποίηση των ορφανών έργων μετά τη διενέργεια εύλογης έρευνας⁹¹.

4.2.2. Μια εναλλακτική πρόταση είναι η περαιτέρω επέκταση μιας πρωτοβουλίας όπως είναι το «Μνημόνιο Συμφωνίας για τα Ορφανά Έργα»⁹² στο πλαίσιο της «Ομάδας υψηλόβαθμων εμπειρογνομόνων για τις ψηφιακές βιβλιοθήκες»⁹³, το οποίο υπεγράφη από εκπροσώπους των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των δικαιούχων. Με αυτόν τον τρόπο, οι εμπλεκόμενοι φορείς δεσμεύονται σε ένα σύνολο κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με την επιμελή αναζήτηση των δικαιούχων, καθώς και στις γενικές αρχές για τις βάσεις δεδομένων με ορφανά έργα και για τους μηχανισμούς εκκαθάρισης δικαιωμάτων. Για να είναι αποτελεσματική μια τέτοια πρόταση, πρέπει να διαδοθεί σε μεγάλη έκταση προς όλους τους πιθανούς χρήστες, μέσω των φορέων των κρατών - μελών: αρμόδια υπουργεία, εθνικές βιβλιοθήκες, ενώσεις συγγραφέων και εκδοτών, κ.λπ.⁹⁴

4.2.3. Μια διαφορετική πρόταση για το ζήτημα των ορφανών έργων συνίσταται στη λήψη πρωτοβουλιών εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις ακόλουθες κατευθύνσεις⁹⁵:

- Να συστήσει στα κράτη - μέλη να ενθαρρύνουν τους δικαιούχους να συστήσουν Κέντρα Εκκαθάρισης Δικαιωμάτων για τα ορφανά έργα.
- Να δημοσιεύσει τις βασικές αρχές για τις βάσεις δεδομένων και τα Κέντρα Εκκαθάρισης για τα ορφανά έργα, τη χρήση των οποίων θα συστήνει κατά

88. Ο.π., σ. 14. Η λύση αυτή (δηλ. η διαθεσιμότητα καταλόγων των γνωστών ορφανών έργων) υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με τη Σύσταση 2006/585/ΕΚ της Επιτροπής για την ψηφιακοποίηση και την επιγραμμική προσβασιμότητα πολιτιστικού υλικού και για την ψηφιακή διαφύλαξη, ΕΕ L 2006, σ. 28, άρθρο 6, εδ. γ', όπου ορίζεται ότι: «[ενν. Συνιστά στα κράτη - μέλη]... να βελτιώσουν τις συνθήκες ψηφιοποίησης και επιγραμμικής προσβασιμότητας πολιτιστικού υλικού: ... γ) προωθώντας τη διάθεση καταλόγων γνωστών ορφανών έργων και έργων ελεύθερης πρόσβασης, ...».

89. "piggybacking" είναι ο πετυχημένος όρος που χρησιμοποιεί ο Van Compel, ο.π., σ. 14.

90. Ο.π.

91. Ο.π.

92. http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/orphan/mou.pdf.

93. Βλ. ανωτέρω 2.1 Υφιστάμενο κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο.

94. High Level Expert Group (HLG) - Copyright Subgroup, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-Of-Print Works (04.06.08), http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, p. 29.

95. High Level Expert Group (HLG) - ο.π., p. 28.

τη δημιουργία των ανωτέρω βάσεων και κέντρων.

Προϋπόθεση για την εφαρμογή της ανωτέρω πρότασης είναι η παροχή οικονομικής βοήθειας στην ανάπτυξη των τεχνικών προδιαγραφών και η συνεργασία ανάμεσα στους δικαιούχους, τους πολιτιστικούς φορείς και άλλα εμπλεκόμενα μέρη⁹⁶.

4.2.4. Επίσης, έχουν προταθεί λύσεις⁹⁷ που στηρίζονται στη συμβατική διευθέτηση ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους και στους δικαιούχους (οι οποίοι θα έχουν οργανωθεί σε συλλογικό επίπεδο και θα εκπροσωπούνται από συγκεκριμένη αρχή διαχείρισης), λύση που ενθαρρύνεται και σε κοινοτικό επίπεδο⁹⁸. Όμως, η συμβατική διευθέτηση από μόνη της δε μπορεί να λύσει το πρόβλημα των ορφανών έργων, δεδομένου ότι οι απευθείας διαπραγματεύσεις ανάμεσα στον ενδιαφερόμενο και το δικαιούχο ενός ορφανού έργου αποκλείονται εκ των πραγμάτων⁹⁹. Ένα ακόμα μειονέκτημα αυτής της λύσης είναι ότι η επιτυχία της εξαρτάται αποκλειστικά στη σύναψη συμβάσεων ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους και στις αρχές διαχείρισης, οι οποίες δεν δραστηριοποιούνται σε τομείς όπου το πρόβλημα των ορφανών έργων είναι οξύ, όπως ο φωτογραφικός ή ο ραδιοτηλεοπτικός τομέας¹⁰⁰.

Σχετικά με τις μη νομοθετικές πρωτοβουλίες, επισημαίνεται ότι δεν προσφέρουν επαρκή ασφάλεια δικαίου, αλλά ούτε αίρουν το γεγονός ότι η χρήση των ορφανών έργων συνιστά προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού¹⁰¹.

96. Ο.π.

97. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/van-gompel/IC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 15-18. Οι λύσεις αυτές περιλαμβάνουν α) ένα σύστημα παρατεταμένης συλλογικής αδειοδότησης, β) το νομικό τεκμήριο της εκπροσώπησης, γ) συμβάσεις με όρους αποζημίωσης, δ) την υποχρεωτική συλλογική άσκηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

98. Στην Οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, ΕΕ 2001 L167, σ. 10, Προοίμιο, σκ. 26 αναφέρεται ότι «Όσον αφορά ραδιοτηλεοπτικά έργα τα οποία ενσωματώνουν μουσική από εμπορικά φωνογραφήματα και προσφέρονται από ραδιοτηλεοπτικούς φορείς κατ' αίτησιν ως αναπόσπαστο μέρος αυτών, πρέπει να ενθαρρυνθούν συμφωνίες συλλογικών αδειών για να διευκολύνουν την άδεια για τα σχετικά δικαιώματα» και 40 «...είναι σκόπιμο να ενθαρρύνεται η χορήγηση ειδικών συμβάσεων ή αδειών που ευνοούν ισομερώς τους εν λόγω φορείς και την επίτευξη των στόχων τους όσον αφορά τη διανομή».

99. *Van Compel St.*, Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/van-gompel/IC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 15.

100. Ο.π. σ. 19.

101. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7.

5. Συμπερασματικά σχόλια

Από τα ανωτέρω γίνεται σαφές ότι για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των ορφανών έργων πρέπει να θεσπιστούν κοινοί κανόνες για το επίπεδο της οφειλόμενης επιμέλειας στην αναζήτηση των δικαιούχων και την επίλυση του προβλήματος της δυνητικής προσβολής των δικαιωμάτων τους, όταν χρησιμοποιούνται τα ορφανά έργα (π.χ. ψηφιοποίηση, διαφύλαξη, διάδοση)¹⁰².

Σε αυτήν την κατεύθυνση, έχει γίνει αντιληπτό ότι κύρια παράμετρος της όποιας πρωτοβουλίας για τα ορφανά έργα πρέπει να προβλέπει λύση σε ευρωπαϊκή κλίμακα, ώστε να δημιουργηθεί ασφάλεια δικαίου, να διευκολυνθεί η ροή γνώσεων που είναι αναγκαία για την καινοτομία και να προληφθούν εμπόδια στο ενδοκοινοτικό εμπόριο των ορφανών έργων¹⁰³. Σκοπός είναι να υπάρξει λύση ευρωπαϊκών διαστάσεων, που θα διευκολύνει την ψηφιοποίηση και τη διάδοση ορφανών έργων και τη θέσπιση κοινών προτύπων «επιμελούς αναζήτησης» για την αναγνώριση του καθεστώτος των ορφανών έργων σε όλο τον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁴.

Σύμφωνα με όσα αναφέρονται ανωτέρω, προκύπτει ότι η πιο πρόσφορη λύση για την αντιμετώπιση του φαινομένου των ορφανών έργων στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η θέσπιση σχετικής νομοθετικής διάταξης, η οποία θα μπορεί να περιλαμβάνεται σε μια ενδεχόμενη τροποποίηση της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ¹⁰⁵, στο πλαίσιο των εξαιρέσεων που αυτή προβλέπει. Βέβαια, πριν από την ανάληψη κάποιας πρωτοβουλίας, πρέπει να γίνει μια εκτίμηση των επιπτώσεων για όλες τις πιθανές λύσεις¹⁰⁶, η εκπόνηση της οποίας εκτιμάται ότι έχει ήδη ξεκινήσει από την

102. Ο.π.

103. Ο.π.

104. Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εντάσσει στις προτεραιότητες της ΕΕ την πρόκληση της ψηφιοποίησης βιβλίων για συγγραφείς, βιβλιοθήκες και καταναλωτές», IP/09/1544, 19.10.2009, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1544&format=HTML&aged=0&language=el>

Van Compel St., Unlocking the Potential of Pre-Existing Content: How to Address the Issue of Orphan Works in Europe?, IIC 6/2007, p. 669-702, http://741513.websites.xs4all.nl/publicaties/vangompel/IIC_2007_6_orphan_works.pdf, σ. 27.

105. Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, ΕΕ 2001 L167, σ. 10.

106. Στην Ανακοίνωση για Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, COM (2009) 532 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0532:FIN:EL:PDF>, σ. 7, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνοψίζει τις πιθανές λύσεις στο ζήτημα των ορφανών έργων στις ακόλουθες: α) ένα νομικά δεσμευτικό μέσο για την εκκαθάριση και την αμοιβαία αναγνώριση των ορφανών έργων, β) εξαίρεση από την Οδηγία 2001/29/ΕΚ, ο.π., γ) οδηγίες για τη διασυνοριακή αμοιβαία αναγνώριση ορφανών έργων.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα τέλη του 2009¹⁰⁷.

Digesta - Freelaw.gr

107. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, Τα Δικαιώματα Δημιουργού στην Οικονομία της Γνώσης, 19.10.2009, ο.π.